

УДК 343.13

О.В. Шпитко,

ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ІНШИМИ УЧАСНИКАМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація. Автором визначено поняття «принципу» та принципу взаємодії слідчого у кримінальному провадженні. Проаналізовано думки вчених-процесуалістів та нормативні джерела із зазначеного питання. Наголошено на позитивних аспектах у дослідженнях вчених щодо виокремлення з-поміж фундаментальних положень кримінальної процесуальної діяльності принципів взаємодії слідчого з іншими учасниками, які відображають всю багатоманітність слідчої діяльності. Здійснено систематизацію принципів взаємодії слідчого у кримінальному провадженні. Обґрунтовано авторський підхід до процесу формування кола принципів.

Ключові слова: принцип, взаємодія, слідчий, кримінальне провадження, принципи взаємодії слідчого.

Постановка проблеми. Питання взаємодії слідчого з іншими учасниками у кримінальному процесі завжди було, є і буде актуальним. Ще за часів КПК 1960 року і колишньої міліції взаємодія відіграла ключову роль у розкритті та розслідуванні злочинів. Однак, незважаючи на досить чітку нормативну урегульованість, дуже часто питання взаємодії слідчого з іншими учасниками у кримінальному процесі ставали предметом міліцейських нарад та низки наукових дискусій. В умовах нового КПК 2012 року це питання заслуговує ще більшої уваги, адже на сьогодні воно остаточно не врегульовано на законодавчому чи підзаконному рівні і потребує більш якісної деталізації у відомчих та міжвідомчих нормативно-правових актах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Питання прин-

ципів діяльності та взаємодії учасників у кримінальному провадженні розглядали у своїх працях такі науковці та вчені-процесуалісти: В.М. Горшеньов, О.В. Гриза, В.М. Малюга, Д.М. Мірковець, М.М. Почтовий, В.Д. Пчолкін, В.М. Стратонов, О.Ю. Татаров, В.І. Фаринник, М.С. Цуцкірідзе, І.Б. Шахов, А.В. Шевчишен та інші.

Метою статті є з'ясування та систематизація принципів взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Поняття «принцип» походить від лат. *principium* — основа, початок і трактується як: 1) основне, вихідне положення теорії, вчення тощо, керівна ідея, основне правило діяльності; 2) внутрішнє переконання, погляд, що означає норму поведінки; 3) основа устрою, дії будь-якого механізму, приладу [1, с. 30].

Наведені значення, як відзначає М.М. Почтовий, вказують на тісний зв'язок між об'єктивно існуючими певними правилами, що мають основне, вихідне значення, й такими суб'єктивними властивостями, як внутрішнє переконання, погляди [2].

У цьому сенсі досить влучною є висловлена В.М. Горшеневим та І.Б. Шаховим думка про те, що якщо принципи сприймаються, вони повинні глибоко усвідомлюватися, детально засвоюватися та перетворюватися на професійні переконання [3, с. 73].

З точки зору філософії, у логічному сенсі принципи становлять центральне поняття, основу системи, узагальнення та поширення будь-якого положення на всі явища тієї галузі, з якої даний принцип було абстраговано [4, с. 362].

Ми дотримуємось думки М.М. Почтового, що поняття «принцип» доцільно розуміти як вихідні, керівні ідеї, положення виникнення, розвитку і функціонування суспільних явищ [2].

Екстраполюючи це визначення на предмет нашого наукового дослідження, слід зазначити, що принципами взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження є вихідні, керівні ідеї, положення виникнення, розвитку і функціонування кримінально-правових відносин під час здійснення досудового розслідування.

Підтвердженням нашої позиції є теза В.М. Малюги про те, що найповніша і найефективніша взаємодія слідчого з оперативними підрозділами, іншими відповідним суб'єктами у кримінальному провадженні досягається саме тоді, коли ця взаємодія побудована на основі певних передбачених законом і напрацьованих практикою вимог. Дотримання цих вимог є обов'язковим і для слідчого, і для співробітників оперативних підрозділів,

інших суб'єктів у кожному конкретному випадку їх взаємодії. Ці вимоги називаються принципами (засадами) взаємодії [5, с. 61].

Невипадково названі принципи навіть, отримали нормативно правове закріплення у відомчих підзаконних актах. Так, Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України 14.08.2012 № 700 (далі — Інструкція), до таких принципів відносить:

— відповідальність слідчого за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, його самостійність у процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;

— активне використання методик, наукових і технічних досягнень у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

— оптимальне використання наявних можливостей слідчих і оперативних підрозділів у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

— дотримання загальних засад кримінального провадження;

— забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [6].

Дещо по-іншому перелік і формулювання цих принципів викладені у дослідженні В.М. Стратонова, де, зокрема, до них відносять:

— організуючу роль і відповідальність слідчого за своєчасне і якісне розслідування злочинів, а також процесуальна відповідальність за вибір рішень, за винятком випадків передбачених законом;

— самостійність органів, що співпрацюють зі слідчим у виборі засобів і методів оперативно-розшукової діяльності в межах чинного законодавства;

— планування слідчих і оперативно-розшукових заходів;

— безперервність в організаторській роботі, активне використання досягнень науки і техніки в розкритті та розслідуванні злочинів [7, с. 985-986].

В.Д. Пчолкін наголошує, що вихідними положеннями принципів взаємодії слід вважати:

— чітке усвідомлення учасниками взаємодії мети та завдань;

— процесуальна самостійність слідчого або особи, яка провадить дізнання або слідчі дії, невтручання в їх процесуальну діяльність посадових осіб і органів, які не здійснюють кримінальний процес чи оперативно-розшукову діяльність;

— самостійність слідчого і працівників оперативного підрозділу та спеціалістів, які залучаються до виконання оперативно-розшукових завдань, в обранні засобів і тактичних прийомів здійснення спільних зі слідчим заходів;

— чітке додержання на основі чинного законодавства компетенції учасників взаємодії;

— комплексне використання сил, засобів і методів, які є в розпорядженні взаємодіючих працівників правоохоронних органів;

— нерозголошення учасниками взаємодії даних процесуальної, оперативно-розшукової та іншої діяльності, що використовуються в процесі взаємодії; спільне й погоджене планування організаційних, кримінальних процесуальних, оперативно-розшукових та інших передбачених законодавством дій;

— безперервний обмін інформацією між учасниками, організаторами та керівниками взаємодії;

— прокурорський нагляд, процесуальний і відомчий контроль за взаємодією;

— наступальність у роботі під час розслідування злочину [8, с. 99-100].

У свою чергу, В.М. Малюга, аналізуючи практику взаємодії слідчих з іншими суб'єктами в кримінальному провадженні, пропонує викласти принципи цієї взаємодії у наступному варіанті:

— керівна та організуюча роль слідчого в організації та здійсненні слідчої і діяльності та забезпеченні взаємодії. Цей принцип полягає в тому, що згідно положень нового КПК саме на слідчого покладається загальне керівництво розслідуванням, він зобов'язаний для досягнення мети розслідування залучати інших його суб'єктів. Крім загального керівництва на слідчого покладається організуюча функція, що полягає у розподілі під час здійснення слідчої діяльності завдань, засобів, сил тощо;

— розмежування компетенції в процесі взаємодії між усіма суб'єктами, які залучені до досудового розслідування. Одним з досить вдалих випадків такого розмежування необхідно назвати положення Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень (затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України 14.08.2012 № 700). У розділі 7 “Забезпечення взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень” цієї інструкції містяться положення, що у разі виявлення співробітником оперативного підрозділу в процесі виконання доручення слідчого обставин, що свідчать про необхідність проведення обшуків у житлі чи іншому

володінні особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, ним складається мотивований рапорт, який доповідається начальнику оперативного підрозділу для прийняття рішення про проведення обшуку в порядку, встановленому КПК України. Слідчий, враховуючи наявну інформацію, на підставі доручення вправі залучити співробітників оперативних підрозділів, інших органів та підрозділів внутрішніх справ для участі в проведенні цієї слідчої (розшукової) дії;

— узгодженість, усіх без винятку заходів у рамках взаємодії між слідчим, оперативними підрозділами та іншими суб'єктами у кримінальному провадженні. Цей принцип покликаний забезпечити ефективність взаємодії слідчого та інших суб'єктів під час реалізації ними різних форм взаємодії. Узгодженість має забезпечуватись різними засобами, залежно від конкретної форми взаємодії. Такі засоби різнитимуться, оскільки узгодженість під час організації взаємодії в разі надходження до органу внутрішніх справ заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них суттєво відрізнятиметься від узгодженості під час організації взаємодії в разі направлення оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу. Мета цих форм взаємодії в обох випадках залишатиметься сталою — це попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб,

які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Проте засоби забезпечення узгодженості обиратимуться різні. В першому випадку, така узгодженість досягається створенням слідчо-оперативної групи (СОГ) та чітким визначенням завдань для кожного її учасника та розмежуванням компетенції. В другому випадку, засобом забезпечення узгодженості є спільна робота між слідчим та оперативним підрозділом, і насамперед, між керівництвом цього підрозділу;

— відомчий контроль та прокурорський нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування в рамках взаємодії між слідчим та іншими суб'єктами цього розслідування — відображається у контролі та нагляді за ефективністю та правомірністю взаємодії між слідчим та іншими суб'єктами її організації та реалізації (здійснення). Ці заходи забезпечуються безпосереднім керівництвом слідчих та оперативних підрозділів; керівництвом територіальних підрозділів чи управління правоохоронних органів, що уповноважені на здійснення кримінального провадження; прокурором та слідчим суддею [5, с. 89-90].

Зазначені принципи взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження, які закріплені у нормативно-правових актах та наукових джерелах, ми взяли на себе сміливість піддати науковому аналізу та порівняти їх між собою, з метою формування власної позиції та виокремлення авторських принципів взаємодії. Зокрема, ми пропонуємо до їх числа відносити наступні:

Організуюча роль слідчого (про це наголошують В.М. Стратонов та

В.М. Малюга) — полягає у наданих чинним КПК України повноваженнях слідчому, а саме: доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; повідомляти особі про підозру; приймати процесуальні рішення; складати обвинувальний акт тощо (ст. 40 КПК України).

Розмежування та чітке дотримання компетенції (у працях В.Д. Пчолкіна, В.М. Малюги) — це реалізація кожним із учасників взаємодії передбачених чинними нормативно-правовими актами повноважень та виконання визначених обов'язків, а також дотримання застережень та заборон. Таким способом унеможлиблюється підміна повноважень, наприклад, слідчим за оперативного працівника. Це значно знижує результативність роботи, адже кожний із суб'єктів взаємодії є фахівцем у своїй службовій діяльності і, в той же час, не досить кваліфіковано розбирається у професійних обов'язках іншого учасника взаємодії.

Відомчий контроль і прокурорський нагляд (зазначають В.Д. Пчолкін, В.М. Малюга) є невід'ємним атрибутом процесуальної діяльності. Контроль з боку керівництва завжди стимулює до роботи, адже своїм змістом передбачає підзвітність підлеглого начальнику. Крім цього, такий формат роботи дозволяє керівнику визначити конкретні завдання та ставити строки їх виконання. А підлеглий, враховуючи це, повинен планувати свою діяльність таким чином, щоб вказівки керівника виконувались вчасно та в повному обсязі.

Нерозголошення даних досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності (закріплено в Інструкції та у праці В.Д. Пчолкіна) напряму впливає на ефективність

здійснення кримінального провадження в цілому. Крім цього, про це наголошено у ст. 222 КПК України, де зокрема, закріплено заборону без дозволу слідчого або прокурора розголошувати відомості досудового розслідування усім учасникам кримінального провадження.

Безперервність та наступальність у роботі (В.М. Стратонов та В.Д. Пчолкін) вимагає від учасників щоденного просування у процесі розслідування та встановлені істини. Це досягається, перш за все, плануванням роботи. У нашому випадку, під час взаємодії у кримінальному провадженні декількох учасників найоптимальнішим способом є складання плану спільних дій. Це дозволяє визначити напрями у розслідуванні, строки та виконавців, які їх будуть реалізовувати.

Активне та ефективно використання методик, наукових і технічних досягнень у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень (Інструкція, В.Д. Пчолкін) полягає у застосуванні всіх можливих та наявних в арсеналі учасників взаємодії засобів, методів, механізмів задля реалізації завдань кримінального провадження — всебічному, повному та неупередженому здійсненні досудового розслідування.

Чіткість формулювання завдань та визначення виконавців — має на меті, наприклад, передбачати у дорученні слідчого конкретизовані заходи та прізвища оперативних співробітників, які їх повинні виконати у визначених слідчим (а не обмежуватись фразою «у визначений чинним законодавством») строк.

Процесуальна та вербальна комунікація — передбачає взаємодію через надання доручень, вказівок (процесуальна) та безперервний обмін

інформацією між, наприклад, слідчим та оперативним співробітником (вербальна), не чекаючи інформації у відповіді на доручення.

Крім цього, слід зазначити, що деякі, запропоновані науковцями, принципи взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження є досить суперечливими. Це зокрема:

— самостійність слідчого (наголошують В.М. Стратонов та В.Д. Пчолкін) є досить відносною з урахуванням необхідності погоджувати процесуальні рішення у кримінальному провадженні з процесуальним керівником органу прокуратури та слідчим суддею під час вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

— самостійність усіх учасників (крім слідчого) взаємодії у кримінальному провадженні (наголошують В.М. Стратонов та В.Д. Пчолкін) нівелюється хоча б тим, що, наприклад, під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітники (працівники) уповноваженого оперативного підрозділу не мають права здійснювати процесуальні дії, у тому числі

негласні слідчі (розшукові) дії, за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора;

— виключна відповідальність слідчого (зазначено в Інструкції та В.М. Стратоновим) дійсно має місце, однак, поряд з цим, й інші учасники взаємодії також несуть відповідальність у межах виконання завдань та реалізації повноважень. А всі разом є суб'єктами відповідальності за неналежне виконання своїх службових обов'язків.

Висновки. Отже, враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що питання взаємодії слідчого з іншими учасниками у кримінальному провадженні піддавалось науковому аналізу багатьма вченими-процесуалістами. Крім цього, на нормативному рівні також визначено формат зазначеної взаємодії. Однак, автором у науковій статті доведено, що питання взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження сьогодні потребує додаткового вивчення та систематизації. Нами висловлені як позитивні аспекти у дослідженні вчених із зазначеного питання, так і наголошено на дискусійності ряду положень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державне управління: теорія і практика / [за заг. ред. В.Б. Авер'янова]. К., 1998. 432 с.
2. Почтовий М.М. Принципи правової політики України URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_5/PB-5/PB-5_1.pdf.
3. Горшенев В.М. Контроль как правовая форма деятельности. М., 1987. 176 с.
4. Философский словарь / [под ред. И.Т. Фролова]. М., 1991. 560 с.
5. Малюга В.М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів. Дис. канд. юрид. наук. Львів. 2016. 289 с.
6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14 серпня 2012 року № 700 // Офіційний вісник України. 2012. № 84. Ст. 3408.
7. Стратонов В.М. Загальні положення взаємодії слідчого з органами дізнання в процесі розшуку та встановлення місця знаходження обвинуваченого. Форум права. 2011. № 1. С. 982-988.

8. Пчолкін В.Д. Взаємодія слідчих і працівників оперативних підрозділів у ході розслідування злочинів. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць [ред. кол.: М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін.]. Х., 2009. Вип. 9. С. 97-103.

Шпитко О.

Принципы взаимодействия следователя с другими участниками в уголовном производстве.

Аннотация. Автором определено понятие «принципа» и принципа взаимодействия следователя в уголовном производстве. Проанализированы мнения ученых-процессуалистов и нормативные источники по данному вопросу. Отмечено на положительных аспектах в исследованиях ученых относительно выделения среди фундаментальных положений уголовного процессуальной деятельности принципов взаимодействия следователя с другими участниками, которые отражают все многообразие следственной деятельности. Осуществлена систематизация принципов взаимодействия следователя в уголовном производстве. Обоснованно авторский подход к процессу формирования круга принципов.

Ключевые слова: принцип, взаимодействие, следователь, уголовное производство, принципы взаимодействия следователя.

O. Shpitko

Principles of interaction with some other participants in criminal proceedings.

Summary. The author defines the concept of "principle" and the principle of interaction of an investigator in a criminal proceeding. The opinions of scientists-proceduralists and normative sources on the given question are analyzed. The positive aspects in the researches of scientists regarding the separation of the principles of criminal investigations from the principles of interaction between the investigator and other participants reflecting the diversity of investigative activities are emphasized. The systematization of the principles of interaction of an investigator in a criminal proceeding is carried out. The author's approach to the process of formation of a circle of principles is substantiated.

Keywords: principle, interaction, investigator, criminal proceedings, principles of interaction of the investigator.